

A MECSEK-HEGYSÉG ALSÓVERFENI KÉPZŐDMÉNYEINEK FAUNÁJA

NAGY ELEMÉR

Összefoglalás: A mecsek-hegységi alsóverfeni képződményekből ősszállat-maradványokat nem ismertünk. A Peters által említett két fajt sem sikerült 1862 óta újra gyűjteni. Szerző egy, a germán triász tarkahomokkövére jellemző kagylósrákot talált a képződményekben. A nagy egyedszámban jelentkező alakot az *Isaura albertii* (V o l t z) fajjal azonosította.

P e t e r s 1862-ben *Myacites fassaensis* Wissm. és a *Posidonomya clarai* Buch. fajokat említette e rétegekből, leírása óta azonban a két fajt újra gyűjteni ismételt kutatások ellenére sem sikerült. R o t h L. [4] egy bizonytalan *Myophoria* sp.-t talált ezekben a képződményekben. A MÁFI 1958. évi földtani térképezése során egy meghatározhatatlan kagylóhéjtöröredék mellett több lelőhelyen nagy egyedszámban egy az *Isaura albertii* (V o l t z) fajjal azonosítható ősszállatmaradványt találtunk. E rétegek fedőjében gazdag felsőkampili fauna van [14].

A vizsgált anyag kizárólag az *I. albertii* fajból áll. A lelőhelyeken általában nagy példányszámban és változó megtartási állapotban jelentkezik, köbelek és lenyomatok formájában. A meghatározásra legalkalmasabb 18 példányt dolgoztuk fel. Az ismertetett példányokat a MÁFI. múzeumában (Budapest, XIV. Vorosilov út 14.) helyeztük el.

Rend: *Conchostraca* Sars.
Család: *Isauridae* Bock., 1953
Genus: *Isaura* Joly, 1841

Isaura albertii (V o l t z)

Syn.: *Posidonia albertii* V o l t z, 1837. 7. old., K i t t l, 1912. IV. 16. old.

Posidonia germari B e y r i c h, 1857. 377. old., K i t t l, 1912. IV. 16. old.

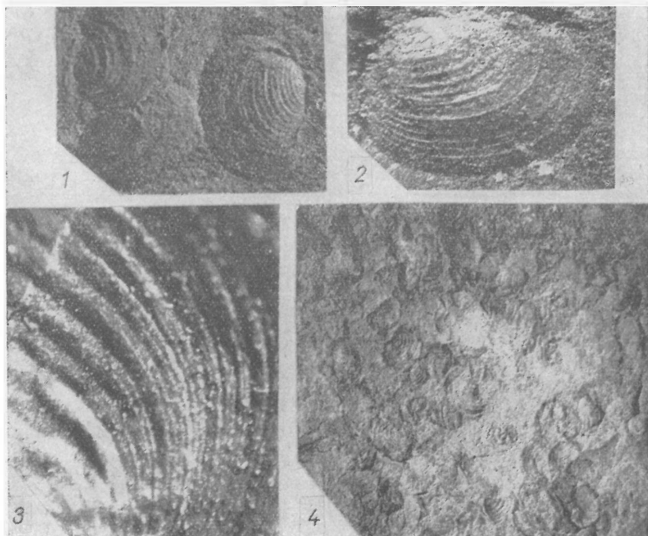
Estheria albertii (V o l t z), P i c a r d, 1909. 618. old. 23. táb. I. a. b. ábr., B o c k, 1953. 69. old.

Estheria germari (B e y r i c h), P i c a r d, 1909. 618. old., B o c k, 1953. 69. old.

L e l ő h e l y: Mecsek-hegység, Cserkút—Patacs—Ürög—Mecsekszentkút—Vigánvár. Mindenütt alsóverfeni zöld, zöldesszürke agyagpalában.

L e í r á s: a kagylóhéj kicsiny (méreteit a mellékelt táblázat tartalmazza), lekerekített — ovális; enyhén domború; a szexuál-dimorfizmusnak megfelelően kerekded vagy megnyúltabb. Zárpereme egyenes, a búb az első vége közelében helyezkedik el, néha túlnyúlik kissé a zárperemen. A héj felszínét finom koncentrikus bordák díszítik, melyek az umbonális-köztes- és peremi-zónának megfelelően nem egyenlő távolságra vannak egymástól, s az utóbbi zónában a legsűrűbbek. A bordák tetején néha keskeny árok figyelhető meg, melyet K i t t l [9] az Estheriák és Posidoniák megkülönböztető bélyegének tart. Kétségtelenül igen közel áll az *Isaura* minutához, különösen hasonlít a D e f r e t i n [5] és a B o c k [2] által ismertetett fajokhoz. Ezekről azonban jellegekkel különbözik, melyek alapján V o l t z [16], B e y r i c h [1] és P i c a r d [11] az *I. albertii*-t (ill. *germarit*) elkülönítették. Tehát az *Isaura* minutától a következőkben tér el: búb az első vége közelében van (P i c a r d), az alakja általában megnyúltabb (V o l t z), a zárperem egyenesvonalú és hosszabb, mint az *I. minutáé* (B e y r i c h): B o c k példányainál a hossz- és a zárperemhossz arányának átlaga = 1,97, míg ugyanez az arány az *I. albertii*-nél = 1,52.

Megjegyzések: Voltz 1837-ben írta le Goldfussnak az alsó-keuperből leírt és ábrázolt *P. minuta* után a sulzbadi tarkahomokkőből a *P. albertii*. Ábrát leírásához nem ad. Beyrich Voltz fajtát nem említve írja le ugyancsak ábra nélkül a *P. germarit* 1857-ben a tarkahomokkőből a következő lelőhelyről: Steinburg Grossvahlberg és Remelingen között, Halle a. S., Dürrenberg. Megemlíti, hogy a

1. ábra. *Isaura albertii* Voltz. 1. Valószínűleg nőnemű egyedek balteknői. Nagyítás 7,5 ×, 2. Nőtény balteknő, nagyítás 13,4 ×, 3. Keskeny árkok a bordák tetején, 50-szeres nagyítás, 4. Populáció. Nagyítás 2 ×. — Fig. 1. *Isaura albertii* (Voltz). 1. Probablement coquilles de gauche d'individus femelles, gross 7,5 ×. 2. Femelle, coquille de gauche, gross. 13,4 ×. 3. Rainure étroite sur les faîtes de côtes, gross. 50 ×. 4. Population, gross. 2 ×.

P. minuta Goldf.-al többen összetévesztették. Picard (1911) a keuperre jellemző *P. minuta* és a tarkahomokkő hasonló fajainak elkülönítését Beyrich szellemében tartja jogosultnak, azonban a *P. germarit* — akárcsak *Alberti*: Übers. üb. d. Trias, 192. old. — a *P. albertii* Voltz szinonímájának tartja és mint első leírást az utóbbi nevet használja. Ő az *Estheria albertii* (Voltz)-ot Thüringiában és É.-Németországban alsó- és középső-tarkahomokkőben, Rüdersdorfban alsó- és felső-tarkahomokkőben ismerte fel. Leírásához ábrát is mellékel. Az *Estheria*-félék leírásaiban uralkodó nevezéktani, terminológiai és taxionómiai zavarokat felszámolandó Bock [2] az eddigi leírásokkal — köztük Raymond [12] rendszerezésével is — kritikailag foglalkozik. Felállítja az *Isauridae* családot, az *Estheria* genusz-nevet mint már lefoglaltat elveti és jogosnak tartja az *Isaura* Joly-név használatát. Típus-fajként az *Isaura ovata* (Lea)-t ismerteti. Ebben a kérdésben állást foglalni sem célunk, sem feladatunk, mindenesetre

Lelőhely	mintaszám	kor	méretetek		Árany hossz : magass. mm.	Növekedési vonal száma	Zárpterm. hossz mm	nemc		kagylóhíj	Megjegyzés
			hossz mm	magass. mm.				élettség	élettség		
1 Patacs É. (125)	1		3,0	2,5	1,20	?	1,5	fiatal		bal	—
2 Patacs É. (125)	2		3,0	2,5	1,20	3—7—?	2,0	him (α) idős		bal	az umbondális zóna növekedési bordán az eszteridákra jellemző árkok jól látszanak
3 Patacs É. (125)	5		3,0	2,5	1,20	4—8—?	2,0	him (α) idős		jobb	—
4 Patacs É. (125)	6		3,0	2,2	1,36	3—7—4	2,0	nő (β) idős		bal	köztes zónában jól láthatók a növekedési bordákon levő — eszteridákra jellemző — árkok
5 Patacs É. (125)	7		3,1	2,0	1,55	4—5—7	2,3	nő (β) idős		bal	—
6 Patacs É. (125)	8	11	3,3	2,0	1,65	3—6—8	2,1	nő (β) idős		jobb	negatív
7 Patacs ÉÉNY (120)	3	11	3,0	2,0	1,50	4—4—4	1,7	nő (β) idős		bal	—
8 Patacs ÉÉNY (120)	10	8	3,7	2,8	1,32	2—11—?	2,0	him (α) idős		bal	—
9 Patacs ÉÉNY (120)	11	8	2,7	1,5	1,80	?—7—5	2,0	nő (β) idős		bal	az eszteridákra jellemző árkok a periferikus zónában is jól láthatók
10 Patacs ÉÉNY (120)	12	8	3,2	2,0	1,60	6—6—8	2,8	nő (β) idős		bal	—
11 Patacs ÉÉNY (120)	14	11	3,6	2,4	1,50	2—7—?	2,0	nő (β) idős		jobb	—
12 Patacs ÉÉNY (120)	15	11	4,0	2,3	1,73	?—7—?	2,5	nő (β) idős		bal	kissé nyomott
13 Donátus kp. (22)	4		2,7	1,8	1,50	?—7—3	2,0	nő (β) idős		bal	—
14 Donátus kp. (22)	9		2,2	1,6	1,37	4—5—3	1,8	him (α) idős		bal	—
15 Donátus kp. (22)	13		2,1	2,0	1,05	2—8—0	1,5	fiatal nő (β)		jobb	—
16 Donátus kp. (22)	16		3,2	2,1	1,52	5—6—7	2,0	idős		bal	—
17 Donátus kp. (22)	18		3,4	2,6	1,30	?	2,0	him (α) idős		jobb	negatív
18 Hetvehely K. Sásvölgy	17	felső-szeizi	3,9	2,5	1,56	5—8—0	2,5	fiatal		jobb	—

mint legújabb keletűt, faunahatározásunknál, B o c k rendszertani besorolását vettük alapul.

A nagy sórtartalomingadozást tűrő eurihalin „Estheria”-alakok jelenléte teljesebbé teszi azt az ősföldrajzi képet, melyet V a d á s z E. [14] 1935-ben ezekkel a szakkal rajzolt meg: „... csendes sekélyvízű medence... jobbra a szárazföld finomabb törmelékanyagának fölhalmozódásával. Sík partjain a hullámok játéka fodrozta a kiszáradó laza finom homokot és iszapot.”

IRODALOM — BIBLIOGRAPHIE

1. В е у r i c h, H. E.: Zeitschr. Deutsch. Geol. Ges. 1857. 377. old. — 2. B o c k, W.: American Triassic Estherids. Journal of Paleont. 27. köt. 1. sz. 1953. — 3. B o g s c h L.: Őslénytani munkamódszereink hiányosságai. Földt. Közl. LXXXVII. k. 1. f. 1957. — 4. B o c k J.: Pécs városi környékének földtani és vízi viszonyai. M. k. F. I. Evk. IV. k. 1876. — 5. D e f r e t i n, S.: Sur quelques Estheria du Trias français à facies germanique et de l'Hettangien. Soc. Geol. du Nord. LXX. 1950. — 6. C o l d f i u s s, G. A.: Petrefacta Germaniae, 1834—40. — 7. J o l y, M. N.: Recherches zoologiques, anatomiques et physiologiques sur l'*Isaura cycladoides*, nouveau genre de Crustacé de Toulouse. Annales des Sciences Nat., 17. köt. 1842. — 8. J o n e s, R.: A monograph of fossil Estheriae. Paleontogr. Soc. London, 1862. — 9. Л ю т к е в и ч, Е. М.: Триасовые Estheriae из верхов Тунгуской серии. Труды Арктического Института. Т. 101, Ленинград, 1938, 155—164. — 10. K i t t l E.: Adatok a triász halobidái és monoidái monográfiájához. A Balaton Tud. Tan. Eredm. 1. köt. 1. rész, függ. A Bal. paleont. II. köt. 1912. — 11. P e t e r s, K.: Über den Lias von Fünfkirchen. Sitz. d. k. Ak. d. Wiss. Wien, Mat.-Nat. Kl. XLVI. 1—53. 1862. — 12. P i c a r d, E.: Über den unteren Bundsandstein der Mansfelder Mulde und seine Fossilien. Jahrb. d. Kgl. Preuss. Geol. Land. 30. köt. 1909. — 13. R a y m o n d, P. E.: The genera of fossil Conchostraca — an order of bivalved crustacea. Bull. of the Mus. of Comp. Zoology. Vol. 96. No. 3. — 14. V a d á s z E.: A Mecsekhegység. Magy. Táj. Földt. Leír. I. 1935. — 15. V a d á s z E.: Estheria faj a Mecsekhegységből. Földt. Közl. LXXXII. 7—9. 1952. — 16. V o l t z, P. L.: Sur le grès bigarre du Soultz-les-Bains. Mem. Mus. Nat. Hist. Strasbourg. 2. köt. 7. old. 1837.

La faune des formations du Werfénien inférieur de la montagne Mecsek (Sud de la Hongrie)

E. NAGY

Jusqu'ici on n'a pas découvert des vestiges d'animaux fossils dans les couches werféniennes inférieures de la montagne Mecsek dans le sud de la Hongrie en état de pouvoir être déterminés. P e t e r s dans son ouvrage paru en 1862 (10) mentionne la présence de *Myacites fassaensis* W i s s m. et *Posidonomya clarae* B u c h. Mais depuis on n'a pas réussi à les retrouver. L'auteur a recueilli de nombreux vestiges de Conchostraca dans les strates de schistes argileux verts alternant avec du grès argileux rouge. Dans le toit de ces couches il y a des formations riches en formes classées dans le sous-étage campilien.

Au cours de la détermination les empreintes et les moules de Conchostraca se sont révélés comme individus de l'espèce *Isaura albertii* (V o l t z). La présence de cette espèce est en accord avec les vues stratigraphiques et faciologiques concernant ce groupe de couches.